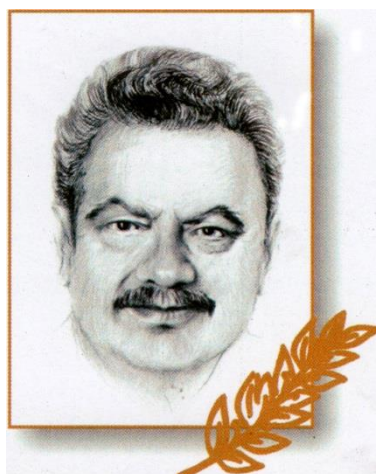

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Філологічний факультет
Кафедра української мови імені професора К. Ф. Шульжука

ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

Збірник наукових праць

Випуск 13

Рівне – 2023

УДК: 81. Л 59
ББК: 81.2 Укр.

Затверджено до друку вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 10 від 28 вересня 2023 року)

Рецензенти:

Лесюк М. П., доктор філологічних наук, завідувач кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Ніколасенко Л. І., кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу слов'янських мов Інституту мовознавства імені О. О. Потебні;

Деменчук О. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології Рівненського державного гуманітарного університету.

Редакційна колегія:

Адах Н. А., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ (*заст. гол. ред.*);

Архангельська А. М., докт. філол. н., професор кафедри славістики (секція україністики) Університету ім. Ф. Палацького в Оломоуці (Чеська Республіка);

Вокальчук Г. М., докт. філол. н., професор кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ;

Вокальчук Є. Л., канд. пед. н., доцент, завідувач навчально-методичного кабінету Рівненського економіко-технологічного коледжу НУВГП;

Волос Н. П., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ (*гол. ред.*);

Гаврилюк Н. В., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ (*заст. гол. ред.*);

Кірілкова Н. В., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ;

Кузьмич О. О., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ;

Максимчук В. В., канд. філол. н., доцент, завідувач кафедри української мови і літератури НУ «Острозька академія»;

Медведь В.В., здобувач ступеня в/о PhD кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ;

Мороз Л. В., канд. філол. н., професор, завідувач кафедри іноземних мов РДГУ;

Ніколайчук Г. І., канд. пед. н., професор, декан філологічного факультету РДГУ;

Ричагівська Ю. Є., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ (*заст. гол. ред.*);

Совтис Н. М., докт. філол. н., професор, завідувач кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ;

Шкарбан Т. М., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ.

Л 59 **Лінгвістичні студії молодих дослідників**: Збірник наукових праць. Рівне : РДГУ. Вип. 13. 2023. 226 с.

До збірника увійшли статті студентів і магістрантів, аспірантів, кандидатів і докторів філологічних наук. У працях розглянуто актуальні питання граматики сучасної української мови, лексикології, неології, лінгводидактики.

Для викладачів, аспірантів, студентів-філологів, учнів шкіл.

Відповідальна за випуск – канд. філол. наук, доцент Н. П. Волос.

Видання здійснено в межах наукового проєкту кафедри української мови імені професора К. Ф. Шульжука Рівненського державного гуманітарного університету «Лінгвістичні студії молодих дослідників».

Ричагівська Юлія, Захарчук Ольга

ХУДОЖНІ ФУНКЦІЇ ДІАЛЕКТИЗМІВ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ТРОЩА»

У статті розглянуто стилістичні функції діалектних одиниць у художній прозі Василя Шкляра. Відзначено потенціал діалектизмів щодо забезпечення художньої достовірності, відтворення місцевого колориту, маркування простору, у якому відбуваються події.

Ключові слова: діалектизм, літературна мова, наддністрянський діалект, стилістична функція, художня проза.

The article presents the stylistic functions of dialect units in Vasyl Shklyar's fiction. Dialectical units provide artistic authenticity, reproduce the local flavor, define the space in which events take place.

Key words: dialecticisms, literary language, Upper Dniester dialect, stylistic function, artistic prose.

Українська літературна мова на всіх етапах свого історичного розвитку перебувала у взаємозв'язках із говорами [5, с. 26]. Від кінця XVIII до початку XIX ст. також спостерігався природний процес входження «в канву літературного (писемного) мовлення» говіркових форм, слів і синтаксичних конструкцій. Зважаючи на те, що літературно-нормативне тло тоді лише формувалося, у художніх творах ці засоби ще не сприймалися як надбання авторської лінгвостилістичної практики, а як цілком нейтральні елементи [6, с. 189]. Уже до початку XX ст. у творчості видатних майстрів слова діалектизми стають засобами індивідуально-авторського вираження й експресивними одиницями.

У сучасному мовознавстві питання взаємодії літературної мови та діалектів не вичерпало себе. Актуальними є дослідження, пов'язані з вивченням специфіки представлення територіальних одиниць у різних стилях літературної мови. Серед праць із цієї проблеми виокремлюються публікації про функційне навантаження діалектизмів у художній літературі [1; 8]. Оскільки діалектизм в українській науці обґрунтований як історично мінливе явище, яке «формується разом з виробленням і усталенням норм літературної мови», то роль цих елементів у мовній практиці митців різних періодів також залежить від стану літературної мови в конкретний період [3].

Мета нашої статті – окреслити стилістичні функції діалектних одиниць у романі Василя Шкляра «Троща».

«Батько українського бестселера» народився в Лисянському районі на Черкащині [9], де побутує середньонадніпрянський говір південно-східного наріччя, на базі якого свого часу розвинулася нова українська літературна мова. Проте не завжди лише місце народження письменника визначає наявність у його творах тих чи тих мовних рис. Вимоги до формування мовного плану художнього тексту зазвичай диктують часопростір і тема.

У романі «Троща» автор звертається до подій боротьби УПА. Хронотоп твору формують дві паралелі: після II світової війни на західноукраїнських теренах і через чверть століття у великому місті. Василь Шкляр досить докладно позначає місцевість на Тернопіллі, де розгортаються події останніх років визвольних змагань: *Перед очима тихо несла свої води Стрипа...* [7, с. 11]; *На правому березі лежало село Ішків із прилеглим до нього мішаним лісом, на лівому – Багатківці з хуторами, а туди далі вгору за течією гніздилося ще більше село Купчинці* [7, с. 11]; *Криївка була вигідна тим, що недалеко протікала річка Студенка, яка впадала у Стрипу...* [7, с. 82] тощо. Натомість скупо маркує місце проживання головного героя після багаторічного заслання й заборони повертатися в рідні краї: *На схід, бандьора, на схід! Я мав уже майже п'ятдесят, а в голові досі гуляла романтика, тому*

обрав собі це козацьке місто на Дніпрі, і гадки не маючи, що від козаччини тут не лишилося й сліду [7, с. 21].

Отож, маркери-топоніми відсилають читача передусім до ареалу наддністрянського говору галицько-буковинської групи південно-західного наріччя. Сам автор у післямові до роману окреслив його мовний простір як галицький діалект [7, с. 411], очевидно, зважаючи на назву історико-етнографічного регіону Галичина, який включає території сучасних Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської областей [4].

Оповідь від першої особи – головного героя на псевдо Місяць – вимагає використання мовних одиниць, здатних забезпечити художню переконливість та етнографічну достовірність тексту. Закономірно, що письменник не може обійтися без місцевої лексики й фразеології, коли персонаж-діалектоносій від свого імені пригадує повстанське минуле, змальовує побут галицьких селян тощо: *Ми **цофнули** назад і тут зрозуміли, що хоч-не-хоч, а настав час розбігатися* [7, с. 26]; *Мені знов захотілося на свою «перину», яку я залишив у заростях **шувару**...* [7, с. 41]; *В одну мить видерся з **калабані**, та бігти не зміг* [7, с. 30]; *Скільки душ відлетіло до пекла, не скажу, не бачив, бо чимдуж побіг з того місця, де мене вже **закмітили*** [7, с. 30]; *Вона була гарненька з лиця, але через великі губи на Зоньку казали **варгата*** [7, с. 70]; *Пізньої ночі я покинув стодолу коваля Васюти й пішов у напрямку села Семиківці, де на полі була **догідна** криївка* [7, с. 82]; *Із **троці** він вийшов босий на день раніше за мене...* [7, с. 85]; *Мене із Сірком **ледве шляк не трафив**, коли Місько зробив зізнання* [7, с. 101].

Виразними маркерами наддністрянського походження головного героя поряд із діалектною лексикою та фразеологією стають місцеві граматичні форми, вжиті як у внутрішніх монологіях-роздумах, так і в діалогічних репліках: ***Чули-сьти**, що сказав друг Пластун? Я вийду, вийду, вийду живим із троці, бо я її знаю, як свою кишеню, тут мені кожен **пташок** брат, кожна купина перина* [7, с. 42]; *Але я вийду, друже Пластуне, вийду, вийду, бо ти мені так наказав, **за їдно** лиш хочу **сі вибачити перед тобов**, друже, що **не здогнав***

я тоді провідника, щез він з моїх очей, провідник Корнило, тому так **сі стало** [7, с. 43]; **Я сі вчив** з ними, знаю. Такі подібні були **між собов**, що не відрізниш [7, с. 145].

Різномірні діалектизми, вкраплені в діалоги й полілоги повстанців і галицьких селян, також стилізують мовлення під місцеві говірки, забезпечуючи природність тексту. Ці одиниці правдиво передають особливості усно-розмовного мовлення персонажів: *І провідник сказав, що мусимо звідси **вицофуватися*** [7, с. 24]; *Ні, **всипав** хтось зі своїх* [7, с. 84]; ***Чула-м**, ти був у бою* [7, с. 94]; ***Най би мене грім убив**, якщо то був я* [7, с. 105]; *Але знав і те, що ти чесний **хлоп** і відданий Організації* [7, с. 107]; ***Вуйко Матвій і цьоця Юстина** поїхали* [7, с. 234].

Особливу функцію говіркові елементи виконують в епізодах спілкування головного героя зі Стефою. У російськомовному місті рідний діалект стає своєрідним маркером для встановлення взаємної довіри, засобом ідентифікації «своєї» людини: ***Кілько** вам грудочок цукру?* [7, с. 33]; *Мама казали, що я **сі вродив** зі срібною ложечкою **в писку*** [7, с. 33]; ***Хтїв би-м** мати таку дружину, як ви, Стефо* [7, с. 294].

Окремою цікавою групою діалектизмів у романі постають антропоніми (*Місько, Дзідзьо, Стефа, Влодко*). Характерні фонетико-морфологічні ознаки у цих псевдонімах і власних іменах безпомилково відсилають читача до південно-західного ареалу побутування.

Отже, діалектизми посідають важливе місце в мовній палітрі роману Василя Шкляра «Троща». Вони функціонують передусім як засоби локалізації подій, забезпечують художню достовірність у відображенні персонажів-галичан, відтворюють місцевий колорит мовлення тощо.

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні діалектних елементів у художній прозі письменника як стилістично-виражальних засобів мови.

Література

1. Аркушин Г. Л. Західнополіська лексика в художній літературі. *Народна лексика Західного Полісся* : монографія. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. 236 с. С. 129–189.
2. Грещук В., Грещук В. Діалектне слово в тексті та в словнику : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2015. 372 с.
3. Гриценко П. Ю. Діалектизм. *Українська мова* : енциклопедія. К. : Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 2000. 752 с. Режим доступу : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um204.htm>
4. Енциклопедія сучасної України. Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-28395>
5. Матвіяс І. Діалектна основа української літературної мови. *Мовознавство*. 2007. № 6. С. 26–36.
6. Чабаненко В. А. Говіркове мовлення як джерело експресивних засобів української літературної мови. *Українська літературна мова у її взаємодії з територіальними діалектами*. К. : Наукова думка, 1977. С. 189–200.
7. Шкляр Василь. Троща. Харків : КСД, 2021. 416 с.
8. Яворський А. Ю. Теоретичні засади вивчення діалектизмів у мові художньої літератури. *Лінгвостилістичні студії*. 2015. № 2. С. 230–236.
9. <https://www.radiosvoboda.org/a/yuviley-vasylya-shklyara-tsyaty/31299230.html>

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ДИНАМІКА ГРАМАТИЧНОГО ЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА
ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

- Волос Наталія, Воробієвська Яна. ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНО-СТИЛІСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВИ ТВОРІВ ІРЕНИ КАРПИ..... 4
- Гуменюк Яніна. ЗВЕРТАННЯ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ПАВЛА ГІРНИКА.....13
- Дубенчук Аліна, Мельник Наталія. СКЛАДНОПІРЯДНЕ РЕЧЕННЯ В МОВОСТИЛІ ЮРІЯ ВИННИЧУКА: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА.....21
- Саджайя Діана. ПОВТОР ЯК СИНТАКСИЧНО-СТИЛІСТИЧНА ДОМІНАНТА В ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА.....27
- Шкарбан Тамара, Сачковська Юлія. СИНТАКСИЧНІ ПАРАМЕТРИ ПРОЗИ ДАРИ КОРНІЙ.....34

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИЧНА СИСТЕМА МОВИ В ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКАХ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ
ВИЯВАХ

- Бортнік Віра. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ НАЗВ ОСІБ ЧОЛОВІЧОЇ І ЖІНОЧОЇ СТАТІ В МОВІ СУЧАСНИХ МЕДІА.....44
- Веремчук Ольга. ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІСТИЧНОЇ ТРАНСПОЗИЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ.....49
- Власюк Іванна. АНАЛІЗ ІСТОРІЇ БЛІНГВІЗМУ В УКРАЇНІ ТА ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ НА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ.....56
- Володько Анастасія. МЕТАФОРА В ПІСЕННИХ ТЕКСТАХ АНДРІЯ КУЗЬМЕНКА.....64
- Дячук Вікторія, Шкарбан Тамара. ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНА ЛЕКСИКА ЯК ОЗНАКА ІДЮСТИЛЮ ОКСАНИ ЗАБУЖКО.....70
- Кравець Євгенія. ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТЕЙ «СІРОМАНЕЦЬ», «ПЕРВІНКА», «КІНЬ НА ВЕЧІРНІЙ ЗОРІ»).....76
- Кузьмич Оксана, Муляр Тетяна. СТИЛЕТВІРНА Й ТЕКСТОТВІРНА РОЛЬ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ В. ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА».....83
- Лясковська Аліна. ПЕРЕКЛАДИ ТВОРІВ С. ЛЕМА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ....92

Ричагівська Юлія, Захарчук Ольга. ХУДОЖНІ ФУНКЦІЇ ДІАЛЕКТИЗМІВ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ТРОЩА».....100

Совтис Наталія, Цапук Ангеліна. ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ» У ХУДОЖНЬОМУ ОСМИСЛЕННІ ТЕМИ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО).....105

Стельмах Антоніна. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ ЯК НАУКИ.....117

Шершун Богдана. ХУДОЖНІСТЬ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ ЯК ДЖЕРЕЛО СТИЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....124

РОЗДІЛ 3

НЕОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИЙ І ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ

Адах Наталія, Котович Мар'яна. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ ІМЕННИКІВ ПАВЛА ВОЛЬВАЧА.....139

Вокальчук Євген, Парницька Ірина, Хом'якова Марта. МАТЕРІАЛИ ДО «СЛОВНИКА УКРАЇНСЬКОГО СПРОТИВУ (НЕОЛОГІЯ ДОБИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 2014–2023 РОКІВ)».....147

Дрегель Тетяна. НЕОЛОГІЗМИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ І КЛАСИФІКАЦІЇ.....156

Кулик Ірина. НЕОЛОГІЯ СУЧАСНИХ ПОЕТІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ.....163

Лобач Валерія. НЕОЛОГІЗМИ ДОБИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 2014–2023 РОКІВ...169

Нагорна Юлія. СЛОВОТВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТМОДЕРНОЇ ПРОЗИ.....179

Нивчик Зоряна. ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ ОПИС НЕОЛОГІЗМІВ ДОБИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 2014–2023 РОКІВ (словникові матеріали).....186

Савицька Катерина. СЛОВОТВОРЧІСТЬ ВАЛЕНТИНИ ЛЮЛІЧ ТА НАТАЛІЇ ДЕМЕДЮК ДОБИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 2014-2023 РР. (ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ).....204

РОЗДІЛ 4

МОВНА ОСВІТА Й КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ

Коваль Марина. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....210

Колеснікова Юлія. МОВНА ОСВІТА І КУЛЬТУРА МОВИ ЯК СКЛАДОВІ КУЛЬТУРНОЇ ДЕОКУПАЦІЇ ДОНБАСУ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	215
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	221
ЗМІСТ.....	223

Наукове видання

ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

Збірник наукових праць «Лінгвістичні студії молодих дослідників»

Випуск 13

Головний редактор *Волос Н. П.*

Заступники головного редактора *Адах Н. А., Гаврилюк Н. В., Ричагівська Ю. Є.*

Відповідальна за випуск *Волос Н. П.*

У дизайні обкладинки використано портрет професора К. Ф. Шульжука (автор – О. Г. Сорока)

Лінгвістичні студії молодих дослідників: Збірник наукових праць. Рівне : РДГУ. Вип. 13. 2023. 226 с.

Linguistic Studies of Young Researchers: A Collection of Scientific Works. Rivne : RSHU. Vol. 13. 2023. p.226.

The collection includes articles of students and masters, postgraduates, candidates and doctors of philological sciences. The works dealt with topical issues of the grammar of the modern Ukrainian language, lexicology, neology, linguocultural and comparative studies.

It is intended for teachers, postgraduates, students of philology, schoolchildren.

Адреса редколегії:

кафедра української мови імені професора К. Ф. Шульжука
Рівненського державного гуманітарного університету, вул. Пластова, 31, м. Рівне, 33000.